

УДК 327.88:323.266](470-651.1:477.72-25)(045)

DOI: 10.18524/2312-6825.2022.33.270452

Наталія Петрова

ORCID.ORG/0000-0001-9536-4357

кандидат історичних наук, доцент

доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії,
заступник декана факультету історії та філософії з наукової
роботи,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(Україна, Одеса,)

petrova_nataliia@onu.edu.ua

Ірина Рудусь

ORCID: 0000-0002-0909-1434

магістрантка 1-го року навчання
факультет історії та філософії

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

(Україна, Одеса)

irkarudus888@gmail.com

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ. ХЕРСОН

Основна боротьба з ворогом – це боротьба за душу людини!

Степан Бандера

Анотація

Стаття присвячена дослідженню української ідентичності в умовах гібридної війни росії проти України, увага акторів зосереджена на формах проявів ідентичності в місті Херсон. У статті зроблено спробу визначення маркерів української ідентичності та простеження їх в умовах війни на прикладі Херсону.

Ключові слова: ідентичність, м. Херсон, гібридна війна, окупація, самоідентифікація, деокупація.

Nataliia Petrova
ORCID.ORG/0000-0001-9536-4357
*PhD. (History), Associate professor of the
Department of archeology, ethnology and words history,
Deputy Dean of the Faculty of History and Philosophy of
Scientific Work,
Odesa I. I. Mecnikov National University
(Ukraine, Odesa)
petrova_nataliia@onu.edu.ua*

Iryna Rudus
ORCID: 0000-0002-0909-1434
*Master student of the
Department of archeology, ethnology and words history,
Faculty of history and philosophy
Odesa I. I. Mechnikov National University, Ukraine
(Ukraine, Odesa)
irkarudus888@gmail.com*

UKRAINIAN IDENTITY IN THE CONTEXT OF RUSSIA'S HYBRID WAR AGAINST UKRAINE. KHERSON

Summary

The article is devoted to the study of the preservation of Ukrainian identity in the context of Russia's hybrid war against Ukraine. The study of this topic is extremely relevant to us, especially in times of war. After all, the preservation of national heritage plays a huge role in establishing Ukraine as a free, independent state. Cultural heritage is one of the main factors in the formation of Ukrainian identity and the revival of the spirituality of the Ukrainian people. Under occupation, the threat of losing cultural identity is growing. Therefore, one of the most relevant areas of research is the study of the experience of preserving national consciousness under occupation. One such example is the liberated Kherson. It was during the occupation that Kherson residents fought for their cultural identity. Thanks to modern digital technologies, they resisted Russian culture and the narratives spread by Russia so powerfully. This study examines a narrowly focused example of Ukrainians preserving their national identity under occupation, using Kherson as a case study.

The aim of this article is to identify the markers of Ukrainian identity and trace them in the conditions of war.

Key words: identity, Kherson, hybrid war, occupation, self-identification, de-occupation.

Постановка проблеми. Стаття присвячена дослідженню збереження української ідентичності в умовах гібридної війни росії проти України. Дослідження цієї теми надзвичайно актуальне для нас, особливо в умовах війни. Адже збереження національної спадщини виконує колосальну роль у встановленні України як вільної, незалежної держави. Саме культурна спадщина є одним з головних чинників формування української ідентичності та відродження духовності українського народу. В умовах окупації зростає загроза втрати культурної індивідуальності. Тому одним з **актуальних** напрямів дослідження є вивчення досвіду збереження національної свідомості в умовах окупації. Одним з таких прикладів є звільнений Херсон. Саме під час окупації відбувалася боротьба херсонців за культурну індивідуальність. Завдяки сучасним цифровим технологіям вони так потужно опиралися російській культурі та наративам, які поширювала росія. В даному дослідженні розглядається вузьколокальний приклад збереження українцями національної ідентичності в умовах окупації на прикладі м. Херсон.

Метою даної статті є спроба визначення маркерів української ідентичності та простеженні їх в умовах війни.

Об'єктом дослідження є українці м. Херсон, Україна.

Виклад основного матеріалу. Херсон – місто на півдні України, адміністративний центр Херсонської області. Чисельність населення станом на 1 січня 2022 року – 279 131 осіб. Важливий економічний центр півдня України. Значний залізничний вузол (на лінії Миколаїв – Снігурівка – Джанкой), морський торговельний порт, річковий порт.

6 березня 2022 року президент України Володимир Зеленський своїм указом, мета якого була відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії російської федерації проти України місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-Герой України». З початку бе-

резня місто перебувало під тимчасовою окупацією російської Федерації, але 11 листопада 2022 року в рамках контрнаступу Збройних Сил України було звільнене.

Саме національна культурна спадщина України – це надбання усього українського народу – громадян України різних національностей, тому, з одного боку, вона (спадщина) відіграє надзвичайно велику роль у формуванні національної ідентичності українського народу та розбудові української громадянської (політичної) нації, а з іншого боку, оскільки основу матеріальної і духовної культурної спадщини українського народу складає спадщина саме етнічних українців, вона визначальним чином впливає також на формування етнічної ідентичності українців.

Культурна спадщина – це те багатство, яке збагачує кожного, хто вміє ним користуватись, і в першу чергу збагачує духовно. Та між цінністю спадщини та її суспільним усвідомленням й ефективним використанням існує провалля. Проблема в тому, що ані система навчання й виховання з її суспільними інституціями, ані наявна інфраструктура культури не забезпечують належного формування гідних великої культурної спадщини спадкоємців – вільних і відповідальних громадян (Картунов, 1999).

Зазвичай, жителі великих культурних центрів втрачають почуття відповідальності за ту культурну спадщину, серед якої вони проживають, більше того, спадщина стає їм чужою, вони щораз менше розуміють мову культури і мистецтва, втрачають культурну ідентичність. Людина стає поза культурною істотою, сприймає масову рекламно-пропагандистську квазікультуру як цінність, легко піддається стереотипам поведінки, нав'язуваним масовою культурою, рекламою й пропагандою, стає рабом ілюзій та споживацьких бажань, піддається масовим маніпуляціям свідомістю (Сміт, 1994).

Саме це все вищесказане переживали українці в тимчасово окупованому Херсоні з березня по листопад 2022 року. Окупанти боролися з будь-якими проявами українськості. Завдяки цифровим технологіям, ми можемо побачити боротьбу херсонців за свою національну ідентичність та підтримку українців на вільній Україні (<https://www.youtube.com/watch?v=b70uuu87pK4>).

Українська ідентичність визначається наявністю хоча б однієї з чотирьох ознак. У херсонців, наявні, всі чотири ознаки, незважаючи на всі утиски і маніпуляції окупантів.

Отже, ознака № 1. Етнічне походження та самоідентифікація. З самого початку повномасштабного вторгнення і під час самої окупації херсонці ідентифікували себе як українці. Доказом цього є цифрові джерела, фото і відео з мітингів на підтримку України. Назви плакатів носили різний характер: «Ми – українці, а не кацапські раби», «Нас не здолати! Україна переможе!», «Херсон – це Україна». І дуже особливі відео, на яких люди чітко вигукують, що вони українці. Усвідомлення себе як українця в період російсько-української війни є важливим гвинтиком у національно-визвольній боротьбі українського народу проти московського поневолювача (<https://www.youtube.com/watch?v=sxAYJYRSbHA>).

Ознака № 2. Усвідомлення спільної з іншими представниками українського етносу історичної долі та часової перспективи. Цю ознаку ми віднесли до періоду звільнення Херсону. Незважаючи на 8 місяців окупації, вони так вірно чекали Збройні Сили України. Та зустріли наших воїнів з вигуками «ЗСУ», «Слава Україні!», «Героям Слава!» «Україна понад усе». Саме ці гасла об'єднують українців у цей нелегкий для нас час і в період Революції Гідності, і під час війни з РФ. З десятків років тому про ці гасла багато хто не знав. А ті, хто знали, вважали їх занадто націоналістичними. Тому використовувалось воно невеликою групою патріотів, а то й лише футбольних фанатів. І ось тепер, «Слава Україні!» «Героям Слава» стало маркером українця.

Ознака № 3. Залученість в український культурно-інформаційний простір. Саме залученість херсонців у інфопростір нашої держави є одним з важливих елементів боротьби. Тому на підтримку окупованої Херсонщини в Україні пройшов унікальний мітинг. Відбувався він онлайн. Мітинг зорганізувала ініціатива «Жовта Стрічка», щоб підтримати українців у тимчасовій окупації та дати їм можливість безпечно вийти з протестом навіть в умовах війни. Для цього місце зустрічі перенесли з реальної вулиці на цифрову вулицю: метр за метром відмалювали центральний проспект Херсона – з усіма будинками, парками та перехрестями.

Всього за тиждень на віртуальній версії херсонського проспекту Ушакова в Instagram зібралось понад 36 000 людей. Усі вони залишили на сторінці івенту більш як 36 000 коментарів з текстом «Херсон – це Україна!». Також кампанія на підтримку Херсона збрала 75 000 вподобань та 19 600 репостів. А це значить, що кампанію на підтримку Херсона побачили мільйони українців, в тому ж числі й самі херсонці (https://www.youtube.com/watch?v=_Tm7PQhXgjQ).

Крім мітингу українцям пропонували підтримати людей в окупації за допомогою «Листів любові». Його суть була в тому, щоб сповістити рідних та близьких або підтримати незнайомих. Всі ці «Листи любові» були рятівною соломинкою для наших рідних і друзів та доказом, що ми не забули про них, що ми з ними та будемо боротися за них.

Ознака № 4. Свідома діяльність з поширення української культури. На перший погляд ознака, котра неможлива в умовах окупації. Проте, враховуючи наше минуле, саме підпілля було осередком формування і поширення української культури у період Другої світової війни. І тепер, саме завдяки підпільній діяльності руху «Жовта стрічка» Херсон вистояв.

Страх та залякування українських активістів росіянами змусили їх ховатися, доки на території перебувають війська Росії. Так, російські пропагандисти створюють картинку, ніби на тимчасово окупованих територіях всі раді Росії. На противагу цьому люди з проукраїнською позицією започатковують партизанський рух – такий вже є в Криму, на тимчасово окупованих територіях Донеччини та Луганщини; такий рух був і в Херсоні, який українські війська звільнили 11 листопада.

У квітні окупаційна влада хотіла провести псевдореферендум щодо створення «херсонської народної республіки». Місцеві активісти вирішили боротися з російською пропагандою, зокрема зірвати псевдореферендум. Але у них зник зв'язок і тому вони не могли писати, що проти референдуму. І саме тоді більш активно став діяти рух спротиву «Жовта стрічка». Для того, щоб подарувати місцевим хоч якусь надію, вирішили прикріплювати в місцях

скупчення людей жовті стрічки з нагадуваннями, що Херсон – це Україна.

Згодом учасників руху «Жовта стрічка» ставало все більше. І з'явилися такі собі постери в підтримку України («Ї проти з», «Україна поруч», «Якщо тут висить цей плакат, значить тут Україна», «Вчителі Херсону, тримайтесь! Ми пишаємось Вами!», «Ніякі референдуми не зупинять деокупацію»). Саме завдяки постерам херсонці дізнавалися, що вони все ще є частинкою України.

Коли не було принтера чи фарби, аби показати свою чітку позицію, херсонці малювали від руки підбадьорюючі написи «ЗСУ вже близько, ЗСУ вже йде», букву Ї. Ідея «Ї» полягає в тому, щоб мати свій унікальний знак. Але малювали його тільки там, де перебували росіяни, щоб дратувати їх і нагадувати про спротив.

Ще одним елементом поширення української культури був випуск рухом «Жовта стрічка» газети «Голос партизана». Перший тираж видали накладом 1200 примірників. Саме завдяки цій газеті, люди дізнавалися про те, що за них продовжують боротися, про втрати рашистів та що ЗСУ йдуть.

Висновки. Аналіз зібраних матеріалів дозволяє виділити основні маркери української ідентичності в українців Херсону. По-перше, усі намагання окупаційної влади асимілювати населення під час окупації були неможливими. Окупанти отримували тотальний опір усьому російському. Кожна відповідь руху опору «Жовта стрічка» окупантам – це докази того, що Херсон – це Україна!

По-друге, для всіх етносів надзвичайно важливим маркером є мова. Мова – це кордон. Тому, українська мова – не тільки ознака національної ідентичності та громадянської позиції, а й інструмент боротьби з ворогом. Боронити свою країну від агресора можна не лише зброєю, а й словом.

Українські військові на сьогодні спілкуються українською, навіть якщо не вдається це робити ідеально. Але лише так цивільні можуть зрозуміти, що це українські військові. Спілкування рідною мовою дозволяє ідентифікувати чужих серед своїх. Саме мовний кордон встановили херсонці після деокупації їхнього міста Зброй-

ними Силами України. Вітання, гасла і розмови виключно українською мовою (<https://www.youtube.com/watch?v=iDUW4Y6Iipg>).

Таким чином, в дослідженні простежуються ознаки позитивної динаміки української ідентичності. Втрата домінуючого соціально-економічного стану, призвела до боротьби та культурного розвитку українців півдня України.

У результаті аналізу наявних джерел та літератури можна дійти висновку, що українці у місті Херсон мали певний механізм щодо збереження власної ідентичності який вдало протистояв окупаційній владі. Саме боротьба ненасильницького руху опору в тандемі із Збройними Силами України є безпрецедентною перемогою українства.

Список використаних джерел і літератури

АрміяInform. У повітрі атмосфера свободи та радості: Херсон після звільнення від окупантів, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iDUW4Y6Iipg> (дата звернення: 10.01.2023).

Вікна-новини. Унікальний протест проти агресії РФ: відбувся онлайн-мітинг на підтримку Херсонщини, 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_Tm7PQhXgjQ (дата звернення: 10.01.2023).

Картунов О. В. Вступ до етнополітології: Науково-навчальний посібник. – Київ, 1999 – 300 с.

ПОГЛЯД. Мешканці Херсона вийшли на мітинг проти окупації міста росіянами #shorts, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sxAYJYRSbHA> (дата звернення: 10.01.2023).

Сміт Е. Національна ідентичність – К: Основи, 1994 – 30 с.

Телерадіостудія МО України Бриз. Херсон під українським прапором!, 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_qAh_hZRtLQ (дата звернення: 10.01.2023).

Факти ICTV. Херсон: відрашистського "Z" до звільнення - ХРОНОЛОГІЯ ПОДІЙ, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=b70uua87pK4> (дата звернення: 10.01.2023).

References

ArmiiaInform. U povitri atmosfera svobody ta radosti: Kherson pislia zvilnennia vid okupantiv, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iDUW4Y6Iipg> (data zvernennia: 10.01.2023).

Vikna-novyny. Unikalnyi protest proty ahresii RF: vidbuvsia onlain-mitynh na pidtrymku Khersonshchyny, 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_Tm7PQhXgjQ (data zvernennia: 10.01.2023).

Kartunov O.V. Vstup do etnopolitolohii: Naukovo-navchalnyi posibnyk. – Kyiv, 1999 – 300 s.

POHLIAD. Meshkantsi Khersona vyishly na mitynh proty okupatsii mista rosiianamy #shorts, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sx-AYJYRSbHA> (data zvernennia: 10.01.2023).

Smit E. Natsionalna identychnist – K: Osnovy, 1994 – 30 s.

Teleradiostudiia MO Ukrainy Bryz. Kherson pid ukrainskym praporom!, 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_qAh_hZRtLQ (data zvernennia: 10.01.2023).

Fakty ICTV. Kherson: vid rashytskoho "Z" do zvilnennia - KHRONOLOGIIA PODII, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=b70uua-87pK4> (data zvernennia: 10.01.2023).